

Retouradres : Centrale Staf, Postbus 78, 2600 ME Delft

Gemeenteraad van Delft

Datum
22-10-2008
Ons kenmerk
386810
Uw brief van

Onderwerp
Behoeftesonderzoek extra podium

Uw kenmerk

Bijlage
Onderbouwing

Geachte dames en heren,

Uw raad heeft tijdens de begrotingsbehandeling november 2006 een motie aangenomen met als strekking onderzoek uit te voeren naar podia en zalen in Delft. Met deze brief informeer ik u over de onderzoeksresultaten en de vervolgstappen.

Ter beantwoording van de motie gestelde onderzoeksvraag is veldwerkonderzoek en desk-study uitgevoerd. De conclusies zijn:

1. Er lijkt behoefte aan een vlakke vloerzaal en economische theorie en benchmark gegevens wijzen erop dat in de Delftse "theatermarkt" situatie een adequate exploitatie mogelijk zou kunnen zijn als de zaal duidelijk toegevoegde waarde heeft in het totale scala aan podia. Het podium moet zich ten opzichte van andere podia onderscheiden in plaats, functie, programmering, capaciteit, financiering, exploitatie, prijsstelling en rangindeling.
2. De gemeentelijke beleidskeuze om gerichte initiatieven vanuit de markt te ondersteunen en te begeleiden en niet zelf initiatieven te entameren wordt onderbouwd door de marktkenmerken van de podiumkunst.
3. Podiumkunst is een aantrekkelijkheidsfactor die een significant positief effect heeft op de waarde van woningen.
4. Het speelveld van vraag en aanbod, met name waar het kleine aanbieders van (oefen)ruimte en niet professionele beoefenaars van podiumkunst betreft, is ondoorzichtig en moeilijk grijpbaar

De onderbouwing van deze conclusies is in bijlage bij deze brief verwoord.

Datum
16-10-2008

Deze uitkomsten zullen vervolg krijgen in het cultuurbeleidsplan dat thans in voorbereiding is.

In dit beleidsplan zal:

1. Een businesscase worden aanbevolen omdat een dergelijke zaal mogelijk ook exploitatie technisch haalbaar kan zijn. Aanbevolen zal worden de case te richten op het zoeken van 'de plek in de markt' qua plaats, functie, programmering, capaciteit, financiering, exploitatie, prijsstelling en rangindeling van de vlakke vloerzaal en de relevante marktpartijen in Delft bij de case te betrekken. Vooralsnog is geen budget beschikbaar om de case uit gemeentemiddelen te financieren.
2. Het bestaande beleid van gerichte en concrete ondersteuning van initiatieven die vanuit de markt komen zal verder aangescherpt en geïntensiveerd worden .

Hoogachtend,

Het college van burgemeester en wethouders,

Burgemeester,
mr. drs. G.A.A. Verkerk
Secretaris .

drs. T.W. Andriessen i.s.

Bijlage

Onderbouwing conclusies

1. Enige achtergrond; het podium nader beschouwd

Het podium in de productieketen:

Een podium (of zo men wil een theater) is een tastbare ruimte (meestal een gebouw) dat ten doel heeft om podiumkunsten te presenteren. Ze zijn dus niet de scheppende kracht, dat is de artiest; maar scheppen de voorwaarde om een artistieke prestatie door te geven aan de gebruiker, het publiek. Een podium is dus te vergelijken met een uitgeverij of een TV zender.

De keten van creatie van een productie tot consumptie hiervan door het publiek maakt de positie van een podium eenduidig en inzichtelijk:

Geschiedenis van het podium in kort perspectief

Het theater vindt zijn oorsprong in de Griekse en Romeinse oudheid (amfitheaters). Van Romeinse theaters is bekend dat deze deels met overheidssteun tot stand zijn gebracht. Theater in de Middeleeuwen bestond vooral uit ridder- en passiespelen en het optredens van minstrelen tijdens feesten op pleinen in steden. Er waren geen specifieke ruimten voor podiumkunsten. Pas na de 16^e eeuw ontstonden zalen specifiek gebouwd voor kunstuitingen zoals toneel, opera en muziek. Amsterdam had als eerste stad in Nederland een schouwburg en de oudste nog bestaande schouwburg staat in Leiden (gesticht in 1705). In de 19^e eeuw kwam een groot deel van het volk in contact met theater, vooral via de kermis. In de 19^e eeuw werden door particulieren concertzalen en theaters gesticht, waarbij toen alleen met de theaters ook winst gemaakt werd. Tot de WOII beschikten alleen de grote en een paar middelgrote steden over een theater.

Na de WOII installeerde de rijksoverheid de commissie voor de bouw van podia en concertzalen om de wederopbouw hiervan in goede banen te leiden. Het gesubsidieerde toneel met reisverplichting vormde aanleiding tot de bouw van nieuwe zalen. Door de toegenomen welvaart nam de bouw van zalen tussen 1950 en 1970 exponentieel toe. Door de opkomst van de TV werd bij nieuwbouw de capaciteit per zaal echter duidelijk kleiner. Thans heeft elke stad en elke middelgrote plaats in Nederland een eigen theater.

Toekomst van podiumkunsten

"Voor de podiumkunsten lijken de tijden goed te blijven. Twee belangrijke exogene variabelen zijn opleiding en hoeveelheid bevolking met name boven 45 jaar. Beide parameters worden de komende decennia positief geschat.... Het hogere opleidingsniveau en de hogere levensverwachting leiden statistisch gezien, ceteris paribus, tot meer bezoek aan

podiumkunsten. Ook toename van het aantal alleenstaanden is gunstig voor bezoek aan podia"¹.

Rol overheid en podiumaanbod

Naast de traditionele rol van de overheid als regulering, ordening en ingrijpen bij imperfectie, speelt de overheid bij theaters nog een activerende rol door middel van subsidiëring. De reden is hiervoor dat vraag naar theater onvoldoende krachtig is voor een winstgevend breed aanbod. Ook politieke en artistieke argumenten pleiten voor een actieve rol van de overheid.

Zowel de kunsten als de podia kunnen gesubsidieerd worden en vaak loopt dit door elkaar. In Nederland wordt voor theater het subsidie-instrument sinds 1950 gehanteerd, behoudens dan de subsidies van theater door de 'Kultuurkamer' tijdens de nazi bezetting. Op het gebied van muziek is al sinds 1911 sprake van subsidie (eerste rijkssubsidie concertgebouw orkest Amsterdam)

Reden en wijze van subsidieverlening is in de afgelopen halve eeuw veranderd. In de jaren '50 was men, in overeenstemming met de geest van die tijd, zuinig met subsidies en de zuilen hadden veel macht in subsidieverlening. In de jaren '60 steeg het aantal subsidies en de hoogte explosief. De gedachte van tijdelijkheid werd verlaten. De jaren '70 werden gekenmerkt door het leggen van het primaat van de kunst bij de kunstenaar zelf (antiautoritair). De jaren '80 was een reactie hierop door te sturen op pluriformiteit in aanbod en publieksbereik. Door het afschaffen van de reisverplichting kwam de facto veel rijkssubsidie in de Randstad terecht. In de jaren '90 werd naast het al bestaande verscheidenheids beginsel het kwaliteitsbeginsel geïntroduceerd. De eis kwam dat theatermakers 15% van hun uitgaven zelf moesten verdienen, wat toen tot grote commotie leidde. Na 2000 werd door het Rijk de strijd aangegaan met de toenmalige culturele smaakmakers, omdat deze te intern gericht waren en te weinig oog had voor de veranderde samenstelling van de bevolking en de nadruk gelegd op stedelijke dynamiek en culturele diversiteit.

Programmering

Kunst gaat om inhoud en in de theaterwereld heet deze programmering. Programmering geeft kleur aan het theater. De programmering is kritische succesfactor voor het functioneren van een theater of podium. De keuze van een programma wordt vooral bepaald door vier elementen:²

- Culturele taakstelling (veelal subsidievoorwaarden)
- (verwacht) bezoekersaantal (noodzakelijke zaalbezetting (onderbezetting in de zomer!))
- (verwachte) artistieke kwaliteit
- Persoonlijke smaak van de programmeur

Verder is van belang:

- Reputaties van betrokkenen: schrijvers, auteurs, acteurs, regisseurs, choreografen;
- Aanbevelingen van professionals (o.m. collega's)
- De mogelijkheden van de zaal (soort vloer/ opbouw, omvang/capaciteit)

Hoewel de invloed van de veronderstelde publieksmaak op de programmering wel toeneemt, is de invloed van deskundigen op het

¹ Langeveld, Cees; "Economie van het theater"(dissertatie), Breda 2006, pagina 57

² Kawashima, Nobuko; "The making of a program me, a study into the programming of arts presentation at arts centers in Britain", University of Warwick, Warwick 1998

ontwikkelen de gemeenschappelijke waarden en esthetische standaards en oordelen (nog steeds) dominant.

Zalen, soorten en omvang

Zalen kunnen zowel in soort als omvang/ capaciteit verschillen. Ieder genre podiumkunst heeft zijn eigen specifieke eisen die in gespecialiseerde zalen beter tot hun recht komen dan in multifunctionele zalen. We kennen verschillende soorten zalen: de Theater/opera zaal, de Concertzaal, de Popzaal en de Vlakke vloerzaal. De omvang van een zaal bepaald of een voorstelling financieel rendabel uitgevoerd kan worden. De omvang bepaald namelijk de maximum omzet. Een dure voorstelling betekent in een zaal van beperkte omvang een hoge entreprijs of veel subsidie. In globale termen is het volgende beeld te schetsen³:

<i>Genre</i>	<i>Soort zaal</i>	<i>Capaciteit</i>
Kameroopera	Opera	500-800
Opera	Opera	800-3000
Klassiek ballet	Opera /danszaal	800-3000
Dans	Theater/ danszaal/ vlakke vloer	0-1500
Experimenteel toneel	Theater/ vlakke vloer	0-800
Repertoire toneel	Theater / vlakke vloer	0-1000
Cabaret	Theater	0- 2000
Musical	Theater	500-3000
Lichte muziek	Theater/ concert/ vlakke vloer	0-3000
Kamermuziek	Concertzaal	0-1000
Symfonische muziek	Concertzaal	800-3000

Daar waar de capaciteit niet wordt beperkt door de soort programmering (zie schema) moet de capaciteit gerelateerd worden aan het marktpotentieel. Dit is in Nederland echter zelden het geval. Toch is de optimale zaalomvang door middel van de drempelwaarde en reikwijdte goed vaststelbaar. (Drempelwaarde is hoeveelheid bewoners die een genre nodig heeft om te kunnen worden gepresenteerd en reikwijdte is het verzorgingsgebied, ofwel de afstand tot de eerstvolgende concurrerende zaal gedeeld door twee en dit corrigeren door rekening te houden met sociaaleconomische, historische en geografische grenzen⁴

Plek van podia in totaal culturele infrastructuur / profilering

Cor Wijn⁵ ontwikkelde het cirkelmodel voor culturele infrastructuur van gemeenten, met drie niveaus: kern (gemeenten tot ca 30.000 inwoners), uitgebreid (gemeenten tot ca 100.000 inwoners) en alomvattend (de 100.000+ gemeenten).

³ Langeveld, Cees; "Economie van het theater"(dissertatie), Breda 2006, pagina 185

⁴ Idem, pag. 187 en 128-131 (toepassing van theorie van Walter Chrystaller)

⁵ Wijn, Cor; "De culturele infrastructuur van gemeenten, een verkenning", Boekmancahier 27, 1996

	Kern	Uitgebreid	alomvattend
Media en letteren	Bibliotheek	Literaire activiteiten Locale omroep	Stadstelevisie Opdrachten / beurzen voorschrijvers
Cultuurbehoud	Monumenten Archieven	Natuur- of cultuur historisch museum	Museum voor beeldende kunst
Film	---	Kleinere filmvertoners	Filmhuizen voor artistieke films
Kunstzinnige vorming/ amateurkunst	Amateurkunst verenigingen	Lespunt kunstzinnige vorming	Kunstonderwijs Pluriform cursusaanbod
Podiumkunsten	Festivals Muziekschool Kamermuziek Oefenruimtes	Jazz/ poppodium Multifunctionele accommodatie	Kleine zaal Schouwburg Theaterwerkplaats Concertzaal Kernpodia pop/jazzmuziek
Beeldende kunst / bouwkunst	Vormgeving openbare ruimte Expositieruimte Architectuur	Kunstuitleen	Ateliers Soms centrum voor beeldende kunst

De gedachte achter dit model is dat een infrastructuur begint met een aantal voorzieningen per functie, waaraan voorzieningen worden toegevoegd naarmate de stad groeit. De juistheid van dit model wordt bevestigd door het rapport *Cultuurprofielen* van Berenschot⁶. Het rapport vergelijkt de cultuurprofielen van 16 gemeenten van verschillende omvang. De empirisch vastgestelde voorzieningen komen overeen met het model.

Conclusie

Op basis van theorie over 'de economie van het theater' kan de conclusie getrokken worden dat een nieuw podium rendabel exploiteerbaar kan zijn als deze duidelijk toegevoegde waarde heeft in het totale scala aan podia. Het podium moet zich ten opzichte van andere podia onderscheiden in plaats, functie, programmering, capaciteit, financiering, exploitatie, prijsstelling en rangindeling.

2. Achtergrond van vraag en aanbod bij podiumkunsten

Aanbodzijde

Cees Langeveld⁷ concludeert dat de traditioneel economische inzichten niet volledig op podiumkunsten van toepassing zijn, omdat veel aanbieders geen, of in ieder geval niet primair, economische doelstellingen nastreven. De doelstellingen zijn doorgaans niet primair gericht op het product, bereik en afzet, maar (soms vooral) ook op subjectieve elementen als waardering en prestige. De tucht van de markt is beperkt tot grotendeels afwezig, waardoor kostprijs niet een leidend principe is bij productie en producent. Een bekend voorbeeld hiervan is dat een productie wel wordt gestopt bij vernietigende recensies van vakgenoten, maar niet bij prestaties onder kostprijs.

⁶ Drenth, Bart, Hanneke Hansen en Ocker van Munster: "Cultuurprofielen van zestien gemeenten, handvatten voor gemeentelijk cultuurbeleid", Berenschot, Utrecht, 2002

⁷ Langeveld, Cees; "Economie van het theater"(dissertatie), Breda 2006, pagina's 193-213

Vraagzijde

Ofwel de betaalbereidheid. Bij theater gaat het om twee niveaus: op de inkoopmarkt zijn dit de podia en op de afzetmarkt is dit het publiek. Cees Langeveld⁸ signaleert dat zowel bij theaters als publiek de vraagkant meer is dan het aspect prijselasticiteit. Het gaat (juist) ook om de culturele ambitie of taakstelling die nagestreefd wordt. Daarbij worden hoge ambities soms weer stevig gesubsidieerd. De prijs- en inkomenselasticiteit zijn dus laag; de invloed van prijs is dus een beperkte. Het gaat meer om tijdbesteding, kwaliteit van het gepresenteerde en smaak.

Conclusie

Vraag en aanbod functioneren anders dan langs traditioneel economische lijn, kennen een eigen dynamiek en andere wetmatigheden. Vanwege deze marktkenmerken kiest de gemeente er bewust voor om gerichte initiatieven vanuit de markt te ondersteunen en te begeleiden en niet zelf initiatieven te entameren. Naar gemeentelijk oordeel is de markt gebaat bij een grotere transparantie. De gemeente neemt hierin bewust geen initiatief zolang er geen signalen zijn dat partijen daar zelf behoefte aan hebben. Ofwel mochten er initiatieven uit de markt zelf komen, dan kan de gemeente desgewenst een rol spelen.

3. De Delftse situatie

Het Delfts cultuurprofiel

Uit de voorlaatste cultuurnota⁹, blijkt dat Delft een weinig specifiek beleid heeft gevoerd gericht op podiumkunst, maar dat Delft wel al lang beleid voert om amateurkunst te bevorderen en de verscheidenheid in disciplines te laten zien. Dit beleid was toen een voortzetting van het eerdere beleid. Ook in de laatste cultuurvisie¹⁰ wordt podiumkunst niet expliciet tot speerpunt verheven. Wel is geconcludeerd dat continueren en consolideren van het tot dan toe gevoerde beleid betekent dat de stad op termijn positie verliest. Expliciet wordt ervoor gekozen niches te zoeken waarin Delft zich onderscheidt van omliggende steden. Podiumkunst wordt hierin zeker niet uitgesloten.

Qua cultuurprofiel zet Delft naar eigen beleving (zelfbeeld van bestuur, ambtelijke organisatie en professionele partijen) sterk in op historische stad, cultuur in relatie tot economie en toerisme en ruimtelijke ordening.

Daarnaast wordt nog beperkt expliciet ingezet op bevordering amateurkunst.¹¹

Delfts podia aanbod in cijfers

Het Delfts podia aanbod blijft in vergelijking met andere steden significant achter.

Wat gegevens:

⁸ Langeveld, Cees; "Economie van het theater"(dissertatie), Breda 2006, pagina's 215 t/m 227

⁹ Cultuurnota c-klein tot C-groot

¹⁰ Cultuurvisie "Delft: meer dan Blauw, Delft", november 2007

¹¹ Drenth, Bart, Hanneke Hansen en Ocker van Munster: "Cultuurprofielen van zestien gemeenten, handvatten voor gemeentelijk cultuurbeleid", Berenschot, Utrecht, 2002, hierin het cultuurprofiel van Delft; zie ook de analyse in de Cultuurnota "Delft: meer dan Blauw, Delft", november 2007

Een cijfer uit 2002¹²: Op basis van referentiegemeenten zou Delft moeten hebben: 301 uitvoeringen per jaar, met 89.461 bezoekers, met een beschikking van totaal 1,93 zalen en totaal 1111 stoelen. Delft heeft echter: 353 uitvoeringen per jaar, met 47.767 bezoekers, met beschikking van één zaal en totaal 660 stoelen.

Het CBS meldt in 2004: Delft heeft 5,43 theaterstoelen per 1000 inwoners en bevindt zich met dit cijfer in de onderste regionen van de Randstad (vgl. toppositie Laren 41,76 stoelen per 1000 inwoners; middelste gemeente in rangorde Schiedam 11,98 stoelen per 1000 inwoners)

De VSCD¹³ had over 2007 de volgende gegevens van gemiddelden aantallen zalen en stoelen per categorie gemeente.

Inwonertal gemeente	Aantal zalen	Aantal plaatsen grootste zaal
60-70.000	1,4 zaal	560 plaatsen
70-80.000	1,7 zaal	681 plaatsen
80-90.000	2,5 zaal	601 plaatsen
90-100.000	2,4 zaal	687 plaatsen
100-200.000	2,3 zaal	692 plaatsen

Delft heeft in 2007 met ruim 95.000 inwoners één zaal, met ruim 500 plaatsen.

Cijfermatige behoefte aan een extra podium

Lagroup toont in haar rapport¹⁴ aan dat er behoefte aan een extra zaal is. In het rapport wordt aangetoond dat de Delftenaar een actief uitwijk gedrag vertoont. Dit uitwijkgedrag blijkt ondermeer uit een meting van vrijetijdsbesteding van Delftenaren uit 2000. Toen bleek dat Delftenaren periode 05-1999 – 05-2000 ca. 50.000 bezoeken aan Theater de Veste hadden gebracht en 70.000 bezoeken aan theaters buiten Delft; met name in Rotterdam en Den Haag.

Theater de Veste

Theater de Veste ijvert voor de bouw van een kleine vlakke vloerzaal bij of aan het theater. In haar beleidsplan¹⁵ maakt Theater de Veste een commerciële exploitatie van een dergelijke zaal, gebaseerd op 80 professionele voorstellingen, die gemiddeld 170 bezoekers trekken, 30 culturele verhuringen en 30 commerciële verhuringen. De baten bedragen in dit overzicht

€ 209.500 en de lasten € 292.300. Ofwel een negatief bruto exploitatieresultaat van € 82.800

4. Effect van een podium op de lokale economie

Nyver¹⁶ heeft in 2002 de invloed van voorzieningen op de verkoopprijs van woningen onderzocht. Hieruit bleek dat bereikbaarheid (auto en trein), kwaliteit woningvoorraad, aanwezigheid historische binnenstad en het

¹² Lagroup, advies- en onderzoeksbureau; "Onder (of op het) dak. Onderzoek naar de mogelijkheden voor een vlakke vloerzaal in Delft", Amsterdam 2003

¹³ VSCD is vereniging van Schouwburgen en Concertgebouw Directies

¹⁴ Lagroup, advies- en onderzoeksbureau; "Onder (of op het) dak. Onderzoek naar de mogelijkheden voor een vlakke vloerzaal in Delft", Amsterdam 2003

¹⁵ Beleidsplan Theater de Veste, 2008 – 2011 pag. 18/19

¹⁶ Nyver, "Muziek in de stad", Breukelen 2002 (rapport opgemaakt i.o.v. stichting Tivoli te Utrecht)

aanbod van podiumkunsten een Nederlandse stad aantrekkelijk maken om te wonen en dus van invloed zijn op de woningwaarde. Nyver concludeert dat het aanbod van podiumkunsten significant positief samenhangen met de hoogte van de huizenprijzen. Uit het onderzoek bleek dat restaurants, musea en de aanwezigheid van een universiteit geen significante invloed hebben op de huizenprijs en dat de invloed van criminaliteit significant negatief samenhangt met de huizenprijzen. "Een extra podium met 200 optredens per jaar zorgt gemiddeld voor € 1800 <prijspeil 2000> duurdere woningen"¹⁷ Dit cijfer extrapolierend naar de Delftse situatie betekent dit een toename van woonwaarde van totaal € 29 miljoen, hetgeen een OZB opbrengst van totaal ca € 68.000 vertegenwoordigt.

Nyver concludeert: "De aantrekkelijke stad is maar beperkt maakbaar (vb. aanwezigheid van een historische kern. Deze factor is historisch en onomkeerbaar bepaald) "De lokale overheden doen er goed aan hun beleid te richten op significante aantrekkelijkheidsfactoren die wel beïnvloedbaar zijn: veiligheid, kwalitatief hoogwaardige woningvoorraad en waar mogelijk een ruim en gevarieerd aanbod van podiumkunsten"¹⁸

5. Empirisch onderzoek n.a.v. de raadsmotie

De motie

De raad heeft in de motie van november 2007 als richtlijnen meegegeven dat het gehele beschikbare zaalaanbod in de stad bij het onderzoek betrokken moest worden, evenals de behoeften van groepen die minder dan gemiddeld deelnemen aan culturele activiteiten

Kwantitatief empirisch onderzoek

Om een juist en adequaat beeld te krijgen van de actuele situatie over beschikbaarheid van podia en oefenruimten en gebruik hiervan door professionele en amateur podiakunst beoefenaars, is door onderzoeksbureau Research Company een veldwerkonderzoek verricht. Zij hebben een inventarisatie gemaakt van verschaffers en gebruikers van faciliteiten en van fricties en wensen tussen en van beide partijen. In de onderzoeksopzet was beoogd de gegevens te combineren met demografische gegevens van Delft en landelijke cijfers om op deze wijze de groepen die minder dan gemiddeld gebruik maken te indiceren. Ondanks intensieve poging van het bureau is het hen niet mogelijk gebleken om van de groepen verschaffers en gebruikers een zodanig compleet beeld te krijgen dat op basis van de gegevens statistisch verantwoorde conclusies getrokken konden worden. Hierdoor kon geen kwantitatief harde uitspraak gedaan worden over de behoeften van groepen die minder dan gemiddeld deelnemen aan culturele activiteiten.

Conclusie is dat het inventariseren van met name kleine verschaffers van vooral oefenruimte en inventarisatie van gebruikers; met name de niet professionele, zeer lastig is. Het vervolgens feitelijk benaderen van de partijen bleek een nog moeilijker opgave; deels vanwege hun soms zwakke telefonische en internet bereikbaarheid en deels vanwege de, ondanks herhalingen, beperkte discipline om op achtergelaten boodschappen te reageren.

¹⁷ Idem pag. 24

¹⁸ Idem pag. 25

Datum
16-10-2008

Kwalitatieve uitkomsten uit het onderzoek

De onderzoeksresultaten geven wel een kwalitatief helder beeld van de wensen van gebruikers en ontvangers.

Naar opinie van veel gebruikers is op de volgende terreinen verbeteringen denkbaar:

- Er is behoefte aan capaciteit van een (middel)groot podium
- Er is behoefte aan extra oefenruimte
- Er is ruimte om de capaciteit van theater De Veste te vergroten

Door de verschaffers van faciliteiten hebben de volgende verbeteringen breed draagvlak:

- Uitbreiding van de capaciteit in Delft met een (middel)groot podium
- Uitbreiding van het aantal oefenruimtes
- Vereenvoudiging c.q. versoepeling van het verstrekken van vergunningen
- Uitbreiden van het aantal optredens van bekende grote artiesten.

Saillant is dat beide partijen signaleren dat er ruimte is voor een nieuwe (middel) grote zaal en behoefte is aan extra oefenruimtecapaciteit.

Conclusie

Het speelveld van vraag en aanbod, met name waar het kleine aanbieders van ruimte en niet professionele beoefenaars van podiumkunst betreft is ondoorzichtig en moeilijk grijpbaar. De kwalitatieve onderzoeksuitkomsten bevestigen de eerdere conclusie over de wenselijkheid van een vlakke vloer zaal.